ארבעה נדרים פרק שלישי נדרים

רש"י ר"ן **כא.**

מסורת הש"ס

גמ' (ל) נשל"ו יט: וס"ע (ב) לקמן סג:

הגהות הב"ח

(ל) **רש"י** ד"ה ר' יהודה וכו' לדעתא דמבריס נדר כדי לזרז וכו' דר' יהודה **היא דאמר** כו' ממש כמיר אלא דמלה נזירות בתמר הוי מיל אומו **שלא** נתקיימו:

(ב) ד"ה מי קתני וכו' בג' דינרין **אלא שעבשיו** בשעת:

(ג) ד"ה שלא נתכוון וכו' לא נתכוון זה **אלא לשתיה מרובה אבל לא שתחיה** שמיה מועטת:

(ד) ד"ה אלא משתע' וכו' לאכילה גמורה נתכוון:

גליון הש"ס

בהר"ן ד"ה גרסי' וכו' **אבל** מעמידין וכו'. עיין לקמן כג ע"א בהר"ן ד"ה ומי שרי:

עין משפט נר מצוה

ג א מיי' פ"ה מהלכות נדרים הלכה י סמג לאוין רמב עוש"ע יו"ד סימן ריח סעיף ד:

תוספות

אלא להפלאה. וא"ת והא גבי נדרים לא כתב יפליא ור"ל דילפינן מהדדי משום דאתק' נדרים למירות:

מספיקא לא משעבד נפשיה. וה"נ במתניתין אע"ג דבשעת הנדר לא היה דעת זה וזה בג' דינרין אלא הוה דעתיה להוריד במה שיוכל לזה דלמא בשעת הנדר מספקא ליה אם חל נדר אם לאו דשמא יתן לו סלע או יתן לו בב' דינרין מספיקא לא משעבד נפשיה:

רבא אמר. לא היו מסופקין אפי' תימא דבגן מי קתני שניהן רצו דהוה משמע רצו לבסוף ולא מתחלה רוצים קתני משמע דמתחלה כשנודרים היו רוצים בג' אלו שהיו ראוין סהדי דדעתן לכך הלכך לאו נדר הוא כלל דדוקא כשאמר המוכר לבסוף שכך היה דעתו מתחלה כדפרישית אבל אם אמר שדעתו למה שהיו אומרים מכוונת לבם לכך התם אין נדרי זירחין דהוי נדר קיים ודלא כרבי יהודה משום רבי טרפון:

פי' הרא"ש

שניהן רוצין בג' דינרין. ולא היה בלבם לשם נדר אלא המוכר נדר לזרז הלוקח שיוסיף דמים וכן הלוקח כדי שיפחות המוכר מדמי המקח הלכך לא הוי נדר דבעינן פיו ולבו שוין ואע"ג דדברים שבלב אינן דברים ואם יאמר הנודר כך היה בלבי כשנדרתי לא אזלינן בתר מחשבתו היכא דמוכח מילתא כי הכא שכן דרך כל מוכרין ולוקחין לעשות כן אזלינן בתר דברים שבלב: (ל) רבי אלינזר בן יעקב אומר אף הרוצה להדיר את חבירו כו'. בגמ' מפרש לה:

גמ' אין אחד מהם נזיר. ב' שהיו עומדים ועבר נזיר לפניהם כדפרישית לעיל בפ' אלו מותרין ונדרים איתקוש לנזירות כדאמר בריש מכילתין הלכך כיון שלא היה הדבר ברור לו בשעת הנדר שיחול נדרו כי שמא יתרצה חברו לדעתו בשומת החפץ לא הוי נדר: מי קתני שניהם רצו. דהוה משמע שלבסוף נתרצו שניהם בשלשה דינרין ולזה לא היה דעתם מעיקרא הלכך לא היה נדרם ברור בשעת הנדר ואין כאן הפלאה: שניהם רוצין קתני. דמשמע דמשעת הנדר ברור לנו ששניהם רוצין בכך ולא כונני כי אם לזרז ומעיקרו לא היה נדר: אמר ליה טפי מסלע ואמר ליה איהו בציר משקל. פי' או א"ל איהו רק שיהיה ביניהם יותר משקל מי אמרינן מתניתין דוקא קתני בשאין ביניהם אלא חצי סלע במקח השוה שלשה דינרין אז דרכם לידור כדי לזרז אבל כשהם מופלגין זה מזה יותר אז

שניהם רוצין בשלשה דינרין. כלומר זה הנסבע שאינו פותח לו מן הסלע לא היה פיו ולבו שוין לכך יפתח לו מן הסלע כלום אלא להכי נדר כן לזרז את חבירו שיתן לו ג' דינרין הוא רוצה לבא וזה שנסבע שלא יתן יותר אלא לכך נדר בדעתו שלא יתן יותר משקל לא היה פיו ולבו שוין להכי אין אחד מהם נזיר ה"ג לא סמכא דעתייהו בשעת הנדר לכל חד וחד לדעתא דחבריה (ל) כדי לזרזו ולא הי' פיו ולבו שוים להכי אמי רבנן דפליגי עליה דר' יהודה לאמרי אע"ג דלא סמכא דעתייהו להיות נודר ממש בנזיר דתלה נזירות בתמר הוי נזיר אומו שנתקיימו דבריו ה"ג אף על גב דלא סמכא דעתייהו לדבור פיהן שלא נתכוונו אלא לזרז אסורים לאמרינן כשנדרו ודאי סמכא דעתייהו דזה לא יפחות מסלע וזה לא יוסיף על שקל והרי פיהן ולבן שוים ואסור: **רבא אמר אפי' תימא רבנן. דפליגי עליה דר' יהודה: מי קתני שניהן רצו.** אלא קתני הכי הוה משמע שניהן רצו בתחלה בשלשה דינרין (ג) ואלא עכשיו בשעת הנדר אין רוצין אלא סמכא דעתייהו לדבור פיהן ופיהן ולבן שוים ונדר מעליא הוי: **רוצין תנן.** דמשמע מעיקרא היו רוצין בג' דינרין ואכתי שניהן נמי רוצין ולא היה פיהן ולבן שוין הלכך אפילו רבנן מודו דמותרין וכדי לזרז זה את זה נתכוונו שניהן: **אמר לו טפי מסלע ואלה אומר בציר משקל.** היכא דאמר שאינו פותח מסלע וזה אומר שאינו מוסיף על שקל כיון דדברי שניהם קרובין לשלשה דינרין אמרינן דנדרי זרוזין הוו אבל הכא כיון דאמר טפי מסלע דהיינו פרוטה והלה אומר קונם שאיני מוסיף לך על פרוטה פחות משקל דהשתא מרחקי מילתייהו משלשה דינרין כיון דדייקי הכי נדרא הוי ואסורים או לא דזירוזין הוה: **חיה מפרב.** שהיה מפליגו לאכול אצלו מעט: **קונם ביתך שאני נכנס.** שנדר שלא יכנס לביתו: **וטיפת צונן שאני טועם.** שלא לאכול אצלו כלום: **מותר ליכנס לביתו ולאכול קימעא ולשתות הימנו טיפת צונן.** אבל לא אכילה מרובה: **שלא נתכוון זה.** המסרב אלא לשוס אכילה מרובה שיסעוד אצלו הרבה ולשון טיפת צונן לא נתכוון זה (ג) שהיא שמיה מועטת: **וזהא טיפת צונן קאמר.** דמשמע שמיה מועטת ואכילה מועטת: **אלא משתע' איניש הכי.** דכי אמר (טיפת צונן) יאכל עמו ודאי לאכילה מתכוון וכי נדר זה שאינו טועם עמו טיפת צונן ודאי לאכילה (ד) מרובה נתכוון ולהכי מותר לשתות טיפת צונן: ה"נ **משתע' איניש הכי.** דכי נתכוון ליתן אצלם דיינרין אומר שאינו מוסיף על פרוטה פחות משקל ולעולם נדרי זירוזין הוו ואפילו דאמר טפי מסלע ובציר משקל: מי

דאמר

שניהם רוצין בשלשה דינרין: **גמ'** ארבעה נדרים התירו חכמים כו' אמר ליה רבי אבא בר ממל לרבי אמי אמרת לן משמיה דרבי יהודה נשיאה מאן תנא ארבעה נדרים (ל) ר' יהודה היא דאמר משום רבי טרפון לעולם אין אחד מהן נזיר לפי שלא ניתנה נזירות אלא להפלאה רבא אמר אפילו תימא רבנן מי קתני שניהן רצו שניהן רוצין קתני אמר ליה רבינא לרב אשי אמר לו טפי מסלע והלה אמר בציר משקל נדרא הוי או זרוזין הוי אמר ליה תנינא (ג) היה מסרב בחבירו שיאכל אצלו ואמר לו קונם ביתך שאני נכנס טיפת צונן שאני טועם מותר ליכנס לביתו ולשתות הימנו צונן שלא נתכוון זה אלא לשום אכילה ושתיה ואמאי והא טיפת צונן קאמר אלא משתע' איניש הכי אמר ליה הכא נמי משתע' איניש הכי אמר ליה מי

בפחות מסלע ולוקח יכול ליתן בו יותר מסלע שכיון שמסמעות הנדר אינו אלא לזרז אע"פ שהסכימו בלנס לג' דינרים דברים שבלב הוו ומיהו אין המוכר רשאי ליתנו בשקל ולא הלוקח רשאי ליתן בו סלע שהרי עיקר מסמעות נדרים אינו אלא לכך ואיכא מאן דאמר דאפילו בכי האי גוונא לא חייל נדרייהו: **תניא בתוספתא דמכלתין.** אף נדרים שאמרו מותרין מנין שלא יהא אדם נודר בהם כדי לבטלן מ"ל לא יחל דברו לא יעשה דבריו מולין והביאה הר"ם במז"ל בפ"ד מהלכות נדרים (הגמ' ד):

גמ' לפי שלא ניתנה נזירות אלא להפלאה. וה"ה לנדרים לאיתקש לנזירות דלא חייל אלא ח"כ יקבל בלא תנאי הלכך מוכר ולוקח שאלו נדרם בתנאי אע"פ שעברו על תנאם לא חייל נדרייהו: **רבא אמר אפילו תימא רבנן מי קתני שניהם רצו.** כלומר דמתניתין דנדרי זירוזין לאו משום הפלאה היא אלא משום שאמו חכמים דעתם שלא נדרו בדוקא אלא לזרז דמי קתני רצו שיהא משמעותו שרצו לבסוף שניהם רוצין קתני דמשמע ממתנה ועד סוף וקשיא לי למאי דס"ל מעיקרא דטעמא דמתני' משום הפלאה הוא למה ליה למתני שניהם רוצים בשלשה דינרין ורצו לבסוף קאמר כלומר שנתקיים המנהג בשלשה דינרין אפילו נתנו מוכר בשקל או שנתן בו לוקח סלע נדרן בטל כיון שבשעת נדרן לא היה מתברר הדבר אם יחול אם לאו וגרסה בעיני דגרסת קתני דלא מבעיא בשנים שהיו מהלכין בדרך ואמר אחד מהם הריני נזיר שזה אינם פלוני ואמר חבירו הריני נזיר שאינו דאין אחד מהם נזיר כרבי יהודה משום רבי טרפון דהתם דין הוא שלא תחול נזירותם לפי שאי אפשר לחול נזירות על שניהם וכיון שבטל אצל זה בטל אצל זה שמשמה דאמר

ומש"ה לא מייל נדרא וטעמא דמלתא לפי שדרכן של מוכר ולוקח בכך ומש"ה לא מיקרו דברים שבלב: **גרסינן** בימשלמי אמר ר' זעירא הלא דתימא בשאין מעמידין אבל במעמידין צריכין היתר מכס. פירוש בשאין מעמידין דבריהם שאומר שלא נדרו בדוקא אלא לזרז אבל מעמידין דבריהן לומר שבדוקא נדרו צריכין היתר מכס וקשה בעיני מאי קמ"ל זעירא מתניתין היא דקתני שניהם רוצין כו' וז"ל דקמ"ל דרוצין מעיקרא קאמר ולא רצו כדשקלינן וטרינן בגמרא. מו גרסי' התם היה מעמיד אצל זה ואצל זה אין מעמיד כיון שבטל אצל זה בטל אצל זה וה"פ ה"ה מוכר חפץ לשנים ואמר קונם שאיני פותח לכם מן הסלע והיה בדעתו לידור לאחד מהם בדוקא ולחבירו כדי לזרז כיון שבטל אצל זה בטל אצל זה. וגרלה בשאין מעמידין ודעתן היה לשלשה דיינרין מוכר יכול ליתן לשלשה דיינרין מוכר יכול ליתן בו יותר מסלע שכיון שמסמעות הנדר אינו אלא לזרז אע"פ שהסכימו בלנס לג' דיינרים דברים שבלב הוו ומיהו אין המוכר רשאי ליתנו בשקל ולא הלוקח רשאי ליתן בו סלע שהרי עיקר מסמעות נדרים אינו אלא לכך ואיכא מאן דאמר דאפילו בכי האי גוונא לא חייל נדרייהו: **תניא בתוספתא דמכלתין.** אף נדרים שאמרו מותרין מנין שלא יהא אדם נודר בהם כדי לבטלן מ"ל לא יחל דברו לא יעשה דבריו מולין והביאה הר"ם במז"ל בפ"ד מהלכות נדרים (הגמ' ד):

גמ' לפי שלא ניתנה נזירות אלא להפלאה. וה"ה לנדרים דאיתקש לנזירות דלא חייל אלא ח"כ יקבל בלא תנאי הלכך מוכר ולוקח שאלו נדרם בתנאי אע"פ שעברו על תנאם לא חייל נדרייהו: **רבא אמר אפילו תימא רבנן מי קתני שניהם רצו.** כלומר דמתניתין דנדרי זירוזין לאו משום הפלאה היא אלא משום שאמו חכמים דעתם שלא נדרו בדוקא אלא לזרז דמי קתני רצו שיהא משמעותו שרצו לבסוף שניהם רוצין קתני דמשמע ממתנה ועד סוף וקשיא לי למאי דס"ל מעיקרא דטעמא דמתני' משום הפלאה הוא למה ליה למתני שניהם רוצים בשלשה דיינרין ורצו לבסוף קאמר כלומר שנתקיים המנהג בשלשה דיינרין אפילו נתנו מוכר בשקל או שנתן בו לוקח סלע נדרן בטל כיון שבשעת נדרן לא היה מתברר הדבר אם יחול אם לאו וגרסה בעיני דגרסת קתני דלא מבעיא בשנים שהיו מהלכין בדרך ואמר אחד מהם הריני נזיר שזה אינם פלוני ואמר חבירו הריני נזיר שאינו דאין אחד מהם נזיר כרבי יהודה משום רבי טרפון דהתם דין הוא שלא תחול נזירותם לפי שאי אפשר לחול נזירות על שניהם וכיון שבטל אצל זה בטל אצל זה שמשמה דאמר

דאמר

אין דרכם לזרז אלא מתכונים לנדר גמור או דלמא לאו דוקא: מותר ליכנס לביתו ולשתות עמו טיפת צונן שלא נתכוון אלא לשם אכילה ושתיה. ומה שהזכיר כניסת הבית וטיפת צונן לא כוון אלא לזרז וכ"ש שמותר באכילה ושתיה מה שלא הזכיר דכיון דמה שהוציא בפיו אינו נדר גם המחשבה אינה כלום דהנודר בלבו אע"פ שאין פיו מכחישו אינו נדר כ"ש זה שהוציא בפיו מה שלא הי' בלבו: הכא נמי משתע' איניש הכי. דשיפת צונן מופלג יותר מאכילה ושתיה טפי מסלע מופלג משלשה דינרין:

(ל) שיך למתני' לקמן סג.

סיכום על החלק שבר"ן שהוא פלפול ולא פירוש:

א הר"ן מביא מירושלמי, שאם המוכר והלוקח אומרים שבדוקא נדרו ולא רק לזרז, נדרם קיים. עוד מביא הר"ן מחלוקת הראשונים, באופן שהמוכר מקבל שקל או הלוקח נותן סלע, אם נדרם קיים, אך כתב, שאם המוכר מקבל קצת יותר משקל או הלוקח נותן קצת פחות מסלע, לכו"ע אין נדרם קיים.

ב הר"ן מביא מתוספתא, שאע"פ שבנדרים דמתני' אין הנדר קיים, מ"מ לכתחילה אין לעשות אף נדרים אלו.

ג הר"ן מקשה על ס"ד דגמ' דטעמא דמתני' משום הפלאה, א"כ אמאי קתני במתני' שלבסוף שניהם רצו בג' דינרים, הא אף אם לבסוף המוכר קיבל שקל או הלוקח נותן סלע, אין הנדר קיים, דליכא הפלאה. ותירץ הר"ן, שלפי הס"ד, התנא בא לחדש שגם בציור דמתני' לא חשיבא הפלאה, שזהו חידוש, עיי"ש

כא: ר"ן ארבעה נדרים פרק שלישי נדרים רש"י

דלמה דוקא קאמר ולא לזרז ולא איפשיטו בעיין ונקטינן לחומרא: **תנא תני התירו.** דמשמע שהן מותרין בלא שאלה: **אין הכם מתיר אלא כעין ארבעה נדרים הללו.** כלומר שאין לו להתיר בחרטה אלא בפתח שהנדר כשהוא ניתר בפתח מוכיח מתוכו שהוא נדר טעות והוי כעין ארבעה נדרים אבל בחרטה לא והייט טעמא דעדיף פתח מחרטה לפי שכל נדר שהוא ניתר בפתח הרי הנודר אומר שאפילו בתחלה כשנדר אילו היה נותן לו לבו לאותו פתח לא היה נודר ונמצא נדרו בטעות אבל נדר שהוא ניתר בחרטה אינו מוצא עם עצמו שום ענין שאילו היה נותנו לב לבו מתחלה שלא היה נודר אלא שהוא אומר עכשיו מתוך הכעס או מפני מהירות נדרתי ועכשיו אני מתחרט על שנדרתי מעולם: **אמר ליה לבך עלך.** כלומר היה לבך מיושב עליך בשעה שנדרת וגם עכשיו אינך תוהא בנדרך עד היום אלא שמיום זה ואילך אתה רוצה לעקרו ואי הוי כי האי גוונא לא חרטה מיקרי דחרטה מעיקרא בעינן או לא היה לבך מיושב עליך שמתוך הכעס נדרת ועכשיו אתה תוהא על הראשונות א"נ לבך שהיה לך בשעה שנדרת הוא עליך עדיין שרוצה אתה בנדרך עד עכשיו אלא שמיום זה ואילך אתה מתחרט בו: **אמר ליה לא.** כלומר שלא מתוך יושב הדעת נדרתי כתחלה ולפיכך אני מתחרט כשנדרתי מעולם ומ"ה שרייה. ומיהו דוקא בחרטה דמעיקרא כי האי גוונא אבל בחרטה דהשתא לא ולפיכך למאן דאמר פותחין בחרטה דאי לא תימא הכי מאי ניתנא דשותחין דמשמע דב"ד שותחין לו ורב הונא ג"ל למשאל מידי מההוא דאתא לקמיה דודאי כיון שהיה שואל היתר מתחרט היה על נדרו מיהא מכאן ואילך וג"ל למשאל מיניה לבך עלך אלא ודאי משום דלא סגי בחרטה דהשתא אלא בחרטה דמעיקרא הוא שאיל מיניה וכדפריטית: **אילו היו עשרה בני אדם שיפייסוך קסבר אין פותחין בחרטה.** ואיכא דגרים קסבר פותחין בחרטה והכל עילה לטעם אחד לפי שפנין זה דאילו היו ז' בני אדם גרע מפתח ועדיף מחרטה גרע מפתח משום דלא היו עכשיו ז' בני אדם שיפייסוהו דנימא פתח בעלמא הוי שאילו היה יודע כן לא היה נודר ועדיף מחרטה משום דבחרטה גרידא אינו מוצא שום ענין בעלמו שמחמתו לא היה נודר באותה שעה וזה היה [1]בעצמו שאילו היו מפייסין אותו באותה שעה לא היה נודר ומצא מתברר יותר שמתוך המהירות נדר ומ"ה מאן דגרים אין פותחין בחרטה ה"ק דבחרטה גרידתא אין פותחין אלא בחרטה שהיא מתברר יפה כזו ומאן דגרים פותחין בחרטה הכי קאמר דלא בעי פתח אלא חרטה גרורה: כדו תהית. כלומר אתה מתחרט

חרטה דמעיקרא מלשון תוהא על הראשונות: **אמר ליה ולא.** בתמיה: **ושרייה.** קסבר פותחין בחרטה וכ"ת והא רב אסי הוא דאמר לעיל אין פותחין איכא למימר רבי אסי לחוד ורב אסי לחוד: **בעית נדור.** רוצה אתה עד עכשיו בנדרך אלא שמכאן ואילך אתה מתחרט ואם כן אין לך היתר: **אמר ליה ואי לא מרגזין לי ובו'.** כלומר אם לא הרגיזוני מתחלה כלום הייתי נודר לא בודאי אלא על ידי כעס נדרתי ולפיכך אני מתחרט עכשיו על שנדרתי מעולם: **אמר ליה תהא כדבעית.** כלומר אם הנדר מוטר כרצונך: **מגירתך.** שכעס: [1]**מילין דעזיבא.** שראויה בכך להיות נעזבת אלא תהא מאמה מפני אומן דבריס: **גרסינן** בירושלמי רבי מונא נדר סליק לגבי רבי סימאי אמר ליה אילו הואי ידעת דבריתא מרתקין מינך דאת נדרן נודר הוית א"ל לא ושרייה:

לפתחין

בנדרך ואינו מתחרט: אילו לא מרגזין לי כלום נדרית. מתחלה לא נדרתי אלא מתוך רוגז שהרגיזוני ועתה נח רוגזי ומתחרט אני מעיקרא: תהא כבעית. תהיה כרצונך והתיר לו: מגירתך. שכנותיך:

עין משפט נר מצוה

ד א (מיי' שם) טוש"ע י"ד סימן רלב סעיף כ:
ה ב מיי' פ"ד מהל' נדרים הלכה ח סמג לאוין רמב טוש"ע שם סעיף יג:
ו ג מיי' פ"ו מהל' שבועות הלכה ה ופ"ד מהל' נדרים הלכה ה סמג לאוין רמב טוש"ע י"ד סי' רכח סעיף ז ועיין בב"י:

פניני רש"י

אין פותחין בחרטה. אין צריך לפתוח לו בחרטה אלא המכס עוקרו אע"פ שאינו מוצא לו טעם עקירה... (עיכוכן סד:)

תוספות

אלא כעין ארבעה נדרים. שפותחין ואומרין (לאו) אדעתא דהכי מי נדרת והוא אומר לא נתכוון לנדור אלא כעין ד' נדרים שלא נתכוון בהם לאיסור:

קסבר אין פותחין לנדר בחרטה. לומר לו מתחרט אתה שהיית רוצה שלא יהיה עליך נדר מתחלה דההוא פתח לא משוי ליה בהדיא נדר טעות אלא אומר לו אדעתא דהכי נדרת והוא אומר אילו ידעתי כן לא הייתי נודר דמשוי ליה נדר טעות מעיקרא:

ורב יוסף נמי מתני לקולא. אפילו לרב אסי כדאמר דהלכתא דד' נדרים אין צריכין שאלה דבשל סופרים הלך אחר המיקל וכן פסק הר"ר אליעזר ממי"ץ בשם רבי יעקב:

אמר ליה לבך עלך. פי' לבך שהיה עליך בשעת נדר יש בו עליך עדיין ואין אתה מתחרט מעיקרא אלא מכאן ולהבא:

אמר ליה לא. אלא מתחרט אני על שנדרתי כל עיקר ודוקא כשמתחרט מעיקרא כדפרישית אבל אם אינו מתחרט מעיקרא אלא מכאן ולהבא לכ"ע אין פותחין בחרטה זו:

ושרייה. דקסבר פותחין בחרטה:

פי' הרא"ש

צדיקים אומרים מעט ועושין הרבה. ודרכם כשמזמינים אדם אומרים לתת לו מעט הלכך לא הויא טיפת צונן הפלגה: אלא כעין ארבעה נדרים. עד שימצא לו עונה שיאמר אדעתא דהכי לא נדרי ונמצא שלא היה מעולם נדר כמו ד' נדרים הללו שלא היה בלבו לשום נדר: ורב הונא סבר פותחין בחרטה. פירוש בחרטה (פי') כל דהו רק שיאמר שהוא מתחרט מעצמו ורוצה היה שלא נדר מעולם ואין צריך שימצא לו החכם פתח לומר אדעתא דהכי נדרת: א"ל לבך עלך. אותו לב שהיה לך כשנדרת ישנו עדיין עליך ואינך מתחרט על מה שנדרת: אמר ליה לא. מתחרט אני מעיקרא על מה שנדרתי: אילו היו עשרה בני אדם שיפייסוך כו'. כלומר שמפייסין אותך עתה: קסבר אין פותחין בחרטה. מדרצונך למצוא לו פתח זה נגלה לא הוי כי מצוי הוא שיקפידו קרוביו ואוהביו של אדם על מה שנדר: תניא ר' יהודה אומר אומרים כו'. מייתי ברייתא דפליגי תנאי בפלוגתא דהנך אמוראי רבי יהודה דאמר אמרינן לו לבך עלך כדב הונא ורבי ישמעאל כדבה בר הונא והוה ליה כתנאי אלא דלשון נדרים משונה: כדו תהית. כבר אתה תוהא ומתחרט על נדרך מעיקרא: אמר ליה אין ושרייה. ויס"ג אמר ליה לא ושרייה ובתמיה קאמר לא: בעית נדור. חפץ אתה

מסורת הש"ס

גמ' א) [כ"מ פז.] ב) [מיר יח:] ג) [לקמן עז:] ד) [תוספתא פ"ה] **רש"י** ה) (נ"מ מיגו) **ר"ן** ו) נ"ל וזה היה יודע בעצמו. יעב"ן ז) שייך לדף שאחר זה

הגהות הב"ח

(א) **רש"י** ד"ה אלא וכו'. נדרים לא שאין:
(ב) **ד"ה** א"ל וכו'. בחרטה אבל כל"ל ותיכא הוא נמתק:

תורה אור

רש"י אז וְשָׁאֲלָה אִשָּׁה מִשְּׁכֶנְתָּהּ וּמִגָּרֶת בֵּיתָהּ כְּלֵי כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּשְׂמָלֹת וְשַׂמְתֶּם עַל בְּנֵיכֶם וְעַל בְּנֹתֵיכֶם וְנִצַּלְתֶּם אֶת מִצְרָיִם: (שמות ג, כב)

מי דמי גבי צונן צדיקים אומרים מעט ועושין הרבה. וזה שהיה מסרב בתחילה שיאכל אלא קימעא ושתה טיפת צונן ודאי לאכילה ושתיה מרובה קאמר כי כן דרכן של צדיקים לומר מעט ועשות הרבה וכי אמר ליה האי קונס טיפת צונן שאני טועם הכי נתכוון לומר אותה טיפה שאתה רואה ליתן לי איני טועם דהייטו אכילה מרובה ולא נתכוון לטיפת צונן ממש הלכך [2]אסור בתחילה ושתיה מרובה ומותר לשתות הימנו טיפת צונן אבל הכא דדילמא האי דאמר טפי מסלע דעתיה על פחות מסלע ליתן בשלשה דינרין והאי דאמר בליר דעתיה על יותר משקל ליתן ג' דינרין: **וזירוזין הוי.** ומותר: **או דלמא דוקא קאמר ונדרא הוי.** ואסור: **אלא כעין ד' נדרים [הללו].** והכי הוא דשרו משום דלית בהו ממש אבל שאר נדרים (ה) אין אדם רשאי להתיר עד שיתחרט הנודר מעצמו: **קסבר אין פותחין בחרטה.** שאין חכם רשאי לפתוח ולומר לו נדרת אדעתא דהכי כדאמרינן נקמן אלא הנודר הוא יתחרט מתחלה ויפתח ויאמר לו לא נדעת כן נדרתי והוא פותח מתחלה בחרטה: **אמר ליה לבך עלך.** כלומר עומד אתה על דעת הראשונה שרצונך עדיין באותו נדר: **אמר ליה לא.** כלומר מתחרט אני אלמא קסבר פותחין בחרטה: **אם היו י' בני אדם בו'.** שאם פתחו לך בחרטה כשרצית לנדור כלום נדרת: **אמר ליה לאו.** קסבר אין פותחין בחרטה ולכך אמר ליה כה"ג דכיון דאמר אילו היו י' בני אדם בו' דמיעקר עקר לנדריה ולא הוי נדר כלל ולכך פותח בחרטה (ב) הוא אבל בעלמא אין פותחין בחרטה: **קסבר.** רבי ישמעאל ברבי יוסי אין פותחין בחרטה: **תהית.** מלטער אתה: **כדו תהית.** מלטער אתה שנדרת דהייטו בחרטה: **בעית נדור.** קיבלת הנדר מרצונך: **אי לא מרגזין לי.** אלמלא שהכעיסוני לא הייתי נודר: **אמר ליה תהא כבעית.** הואיל ולא קיבלת מרצונך יהא מותר לך כמו שאתה רוצה דלא הוי נדר והאי תנא סבר דאין פותחין בחרטה: **דאמרן מגירתיך.** שאומרות הסכינות על בתך כמו ומגרת ביתה (שמות ג)[1]: אילו

מי דמי גבי צונן [3]צדיקים אומרים מעט ועושין הרבה הכא ספיקא הוא דלמא פחות מסלע ויותר על שקל קאמר וזירוזין הוי או דלמא דוקא קאמר ונידרא הוי [4]תבעי [5]אמר רב יהודה אמר רב אסי ארבעה נדרים הללו צריכין שאלה לחכם כי אמריתא קמיה דשמואל אמר תנא תני ארבעה נדרים [6]התירו חכמים ואת אמרת צריכין שאלה לחכם רב יוסף מתני לה להא שמעתא בהאי לישנא אמר רב יהודה אמר רב אסי אין חכם רשאי להתיר אלא כעין ארבעה נדרים הללו קסבר [7]אין פותחין בחרטה ההוא דאתא לקמיה דרב הונא א"ל לבך עלך א"ל לא [8]ושרייה ההוא דאתא לקמיה דרבה בר רב הונא א"ל אילו היו עשרה בני אדם שיפייסוך באותה שעה מי נדרת א"ל לא והתירו תניא ר' יהודה אומר אומרים לו לאדם לב זה עליך אם אמר לאו מתירין אותו [9]ר' ישמעאל ברבי יוסי אומר משום אביו אומרים לו לאדם אילו היו עשרה בני אדם שיפייסוך באותה שעה מי נדרת אם אמר לאו מתירין אותו (סימן אסי ואלעזר יוחנן וינאי) ההוא דאתא לקמיה דר' אסי אמר ליה כדו תהית א"ל לא ושרייה ההוא דאתא לקמיה דר' אלעזר א"ל בעית נדור א"ל אילו לא מרגזין לי לא בענין כלום א"ל תהא כבעית ההיא איתתא דאדרתה לברתה אתאי לקמיה דדבי יוחנן אמר לה אילו הוה ידעת דאמרן מגירתיך עלה דברתך אילו

מלטער אתה שנדרת דהייטו בחרטה: **בעית נדור.** קיבלת הנדר מרצונך: **אי לא מרגזין לי.** אלמלא שהכעיסוני לא הייתי נודר: **אמר ליה תהא כבעית.** הואיל ולא קיבלת מרצונך יהא מותר לך כמו שאתה רוצה דלא הוי נדר והאי תנא סבר דאין פותחין בחרטה: **דאמרן מגירתיך.** שאומרות הסכינות על בתך כמו ומגרת ביתה (שמות ג)[1]:

א הר"ן כתב, שאף למ"ד פותחין בחרטה, זהו דוקא בחרטה דמעיקרא, דהיינו שעכשיו הוא חושב 'הלואי שלא נדרתי מעולם', אבל חרטה דהשתא לא מהני, דהיינו שאינו רוצה הנדר מכאן ולהבא אבל אינו מתחרט על מה שנדר מתחילה.

ב הר"ן מביא ב' גירסאות בגמ': א. קסבר פותחין בחרטה. ב. קסבר אין פותחין בחרטה. וביאר הר"ן שהכל ענין אחד, שפתח זה (אילו היו י' בני אדם שיפייסוך) גרע מסתם פתח ועדיף מחרטה, עיי"ש.

אילו לא חמאת בה אימה. מילולי שראתה בה אימה: מילין דעזיבה. דבריס שיפין להניתן כלומר דבר זימה: **בכדי לא אדרת.** בתנס לא היתה מדירתה ומלעיזין עליה מי היית מדירה הכא ליכא למשמע מי פותחין מי לא: **שמבקרין מעשיך.** בג"ד של מעלה בשביל שנדרת: **מאי קראה.** שמפני נדריס מוקרין מעשיו של אדם: **ואחר נדרים לבקר.** שאם נודר מבקרין מעשיו: **ולא פתחינן.** לשון אדם בהאי אחר נדריס נבקר משום דהוי איסור גדול שאפי' אין דעתו להפר יאמר עכשיו שראוי להפר ולא בהני תרתי אחרנייתא נמי משום דהוי איסור גדול ואומר שדעתו להפר ואינו כן: **כל הבוטה.** כל הנודר כמו מבטא שפתיה (נמדבר ל):[ה] **ולשון חכמים מרפא.** שמתירין לו: **כאילו בנה במה.** לעבודת כוכבים: **ברישא פתחינן.** בתחילת דבריו של ר' נתן דאמר כאילו בנה במה פתחינן ליה דלא הוי עונשו יתירא כל אימת דלא עבד עלה קרבן ולישא איום כל כך אבל בסיפא כאילו מקטיר עליה מתחייב מיתה היינו איום יתירא: **בסיפא.** דבריי הכל לא פתחינן: **כי תחדל לנדור וא יהיה בך חטא.** מכלל דאי נדר ועבד ליה איכא חטא: **כנדרי רשעים.** אע"פ שנודרים ומקיימין איקרו רשעים: **לב רגז.** היינו כעס בשביל לב רגז יהיה כליון עיניים: **במיסקיה.** כשעלה לא"י: **איתלוו.** עשו לו לוייה: **בני חוזאי.** יהודיס היו: **א"ל אין ופרע לו בית שחיטה.** ונתיירלא לומר לו שלא עשה יפה שמא יהרגנו: **כי אתא.** עולא לקמיה דרבי יוחנן: **אמר דלמא אחזיקי ידי עוברי עבירה.** שאמרתי לו זיל ופרע בית שחיטה: **א"ל יפה עשית.** שכך אמרת לו שנפשך הלא באותו דיבור: **תמה ר' יוחנן.** על דהוה ליה להוא בר חוזאה כעס כל כך שהרג לחבירו הואיל דהוה בארץ ישראל: לא

אילו לא חמאת בה אימה מילין דעזיבה בכדי לא אדרתה מי אדרתה אמרה ליה לא ושרייה בר ברתיה דר' ינאי[ו] סבא אתא לקמיה דר' ינאי[ז] סבא אמר ליה אילו הוה ידעת דפתחין פינקסך וממשמשין בעובדך מי נדרת אמר ליה לא ושרייה אמר ר' אבא מאי קראה[א] ואחר נדרים לבקר ואע"ג דפתח ר' ינאי ליה[א] אנן לא פתחינן ליה בהא[ב] ולא פתחינן בהדא אחרנייתא[ג] דאמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן מאי פתח ליה רבן גמליאל להדהוא סבא[ד] יש בוטה כמדקרות חרב ולשון חכמים מרפא כל הבוטה ראוי לדוקרו בחרב אלא לשון חכמים מרפא ולא פתחינן בהדא אחרנייתא[ה] דתניא ר' נתן אומר[ו] הנודר כאילו בנה במה והמקיימו כאילו מקריב עליו קרבן ברישא פתחינן בסיפא אביי אמר פתחינן רבא אמר לא פתחינן רב כהנא מתני לה להא שמעתא בהדין לישנא רב טביומי מתני הכי בסיפא לא פתחינן ברישא אביי אמר פתחינן רבא אמר לא פתחינן[ז] והלכתא לא פתחינן לא ברישא ולא בסיפא[ח] ולא פתחינן[ט] בהא נמי דשמואל דאמר שמואל[ז] אף על פי שמקיימו נקרא רשע אמר רבי[ח] אבהו מאי קרא[ט] וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא ויליף חדלה חדלה כתיב הכא כי תחדל לנדור וכתיב התם[ז] שם רשעים חדלו רוגז אמר רב יוסף אף אנן נמי תנינא[י] כנדרי כשרים לא אמר כלום כנדרי רשעים נדר בנזיר ובקרבן ובשבועה אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי[י] יונתן כל הכועס כל מיני גיהנם שולטין בו שנאמר[ז] והסר כעס מלבך והעבר רעה מבשרך[ט] ואין רעה אלא גיהנם שנאמר[ז] כל פעל ה' למענהו וגם רשע ליום רעה ולא עוד אלא שהתחתוניות שולטות בו שנאמר[ז] ונתן ה' לך שם לב רגז וכליון עינים ודאבון נפש איזהו דבר שמכלה את העינים ומדאיב את הנפש הוי אומר אלו התחתוניות עולא במיסקיה לארעא דישראל איתלוו ליה תרין בני חוזאי בהדיה קם חד שחטיה לחבריה אמר ליה לעולא יאות עבדי אמר ליה אין[ט] ופרע ליה בית השחיטה כי אתא לקמיה דר' יוחנן א"ל דלמא חס ושלום אחזיקי ידי עוברי עבירה א"ל[כ] נפשך הצלת קא תמה רבי יוחנן מכדי כתיב ונתן ה' לך שם לב רגז בבבל כתיב א"ל[ל] ההוא שעתא לא

נפשך הצלת. שאלמלא כן היה הורגך: **קא תמה רבי יוחנן ונתן לך שם לב רגז בבבל כתיב.** והיאך גבר כעסו של אותו בן מחוז כל כך להרוג את חבירו: **ההוא שעתא לא עברינן ירדנא.** ועבר הירדן[כ] לא נתקדש להאמת העומר ולמקלת קדושות:[י] **בגובה אפו.** בתגבורת כעסו: **אין אלהים כל מזמותיו.** שסביבה אינה משגיח כנגדו: **שנאמר כי כעס בחיק כסילים ינוח.** אלמא דכועס הוי כסיל: **וכסיל יפרוש אולת.** אלמא מוסיף טפשות: **לא נתן להם אלא חמשה חומשי תורה וספר יהושע.** שעיקרן של שאר נביאים לא היה אלא להוכיח ישראל על עבירות שבידם ואלמלא (לא) חטאו לא הוצרכו לתוכחה: **מפני שערבה של ארץ ישראל היא.** שבספר יהושע מפורשות עיירות שבארץ ישראל והגאולות אשר נאלו ולפיכך אפילו לא חטאו היו צריכין ספר יהושע: **שנאמר כי ברוב חכמה רב כעס.** ברוב דברי חכמות הנביאים יש סימן לרוב כעס שהכעיסו ישראל להקדוש ברוך הוא: אמר

דפתחין פינקסך וממשמשין בעובדך. שמתוך שהוא עודר נראה שהוא מחזיק עצמו כחסיד שלא יכשל בנדרו ומתוך כך מן השמים פותחים פינקס זכיותיו וממשמשין במעשיו: **אמר רבי אבא מאי קרא.** כלומר להכי הוא כדאמר ליה רבי יוחנן: **ואחר נדרים לבקר** אמר שנדר אדם מבקרין מעשיו: **ולא פתחין בהדין אחרנייתא דאמר רבה בר בר חנה.** אין פותחין בזאת האחרת שאומר רבה בר בר חנה לפי שמתוך שאומר לו שחטא כל כך שראוי לדקרו במרב יש לחוש שאומר שמתחרט אע"פ שאין מתחרט: **הנודר כאילו בנה במה.** בשעת איסור הבמות ונראה בעיני דלהכי מדמינן לה לבונה במה משום דסליק אדעתיה דנודר דמצוה קא עביד דרחמנא אסריה במילי דאיסורא ואיהו נמי אסר אנפשיה וקאמר דטעי דאדרכה לבונה במה דמי דנהי דרחמנא אזהריה לאקרובי קרבנות בפנים אזהריה לא לוסיף עלה לבנות במה ולהקריב בחוץ ה"נ נהי דרחמנא אסר עליה דבריס האסורים כי מוסיף איהו אמאי לאסר רחמנא פשע בענין שאמרו בירושלמי בפרק פותחים לא דייך במה שאסרה תורה אלא שאתה אוסר עליך דבריס אחרים ומייך ביה נמי האי לישנא משום דנודר מתפיס בקרבן וכיון שאין קרבנו רצוי נמצא כבונה במה ומקריב בחוץ: **והמקיימו.** כלומר שאינו נשאל עליו כאילו הקריב על אותה במה קרבן ומייב משום שמוטי חוץ: **ברישא פתחינן.** בריש דבריתא דרבי נתן הנודר כאילו בנה במה פתחינן שאין העבירה גדולה כל כך אם אינו מתחרט בלבו לא יתביים מעומר האמת: **בסיפא.** של אותה ברייתא דהיינו המקיימו כאילו הקריב עליה קרבן: **רבא אמר לא פתחינן.** דאיכא למיתם שמא מתוך תומר העבירה אע"פ שאינו מתחרט מתוך שהוא מתביים יפקר לומר שהוא מתחרט: **ויליף חדלה חדלה.** דכתיב ה"ק וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא הא אם לא תחדל יהיה בך חטא: **כנדרי רשעים נדר בנזיר בקרבן ובשבועה.** אלמא נודר רשע מקרי: **כל אדם הכועס כל מיני גיהנם שולטים בו.** לפי שהכעס מביאו לכפור בעיקר כדאמרינן בפרק רבי אליעזר דאורג (שבת קה:) דמשבר כליו בחמתו יהיה בעיניך כעובד עבודת כוכבים: **ופרע ליה בית השחיטה.** שימות מהר:

מחוזא כל כך להרוג את חבירו: **בגובה אפו.** בתגבורת כעסו: **אין אלהים כל מזמותיו.** שסביבה אינה משגיח כנגדו: **שנאמר כי כעס בחיק כסילים ינוח.** אלמא דכועס הוי כסיל: **וכסיל יפרוש אולת.** אלמא מוסיף טפשות: **לא נתן להם אלא חמשה חומשי תורה וספר יהושע.** שעיקרן של שאר נביאים לא היה אלא להוכיח ישראל על עבירות שבידם ואלמלא (לא) חטאו לא הוצרכו לתוכחה: **מפני שערבה של ארץ ישראל היא.** שבספר יהושע מפורשות עיירות שבארץ ישראל והגאולות אשר נאלו ולפיכך אפילו לא חטאו היו צריכין ספר יהושע: **שנאמר כי ברוב חכמה רב כעס.** ברוב דברי חכמות הנביאים יש סימן לרוב כעס שהכעיסו ישראל להקדוש ברוך הוא: אמר

מסורת הש"ס

גמ' א)[נ"א רבא] **ב)**עיכוכין סד: **ג)**יבמות קט: גיטין מו: לקמן נט. ע"ש וד' ס: ע"ש **ד)**[לקמן נז: ע"ש היטב] **ה)**[בע"י הגי' ר' אבא] **ו)**לעיל ט. **ז)**בע"י הגי' ר' יוחנן **ח)**[לקמן מ.] **ט)**נ"א לך פרע **ר"ן** י) שייך לע"ב

הגהות הב"ח

(א) גמ' ולא פתחינן נמי בהא דשמואל דאמר שמואל כל הנודר אע"פ שמקיימו:

(ב) שם אע"ל עולא הוהא שעתא:

גליון הש"ס

גמ' א"ל נפשך הצלת. עי' סוטה דף מא ע"ב תד"ה כל המתנוף: **בהר"ן ד"ה ההוא שעתא. לא נתקדש וכו'.** עי' סנהדרין דף יא ע"ב רש"י ד"ה על שמים וכמגמות דף פג ע"ב רש"י ד"ה כל האלות:

תורה אור

גמ' א) מוֹקֵשׁ אָדָם יָלַע קֹדֶשׁ וְאַחַר נְדָרִים לְבַקֵּר: (משלי כ, כה)

ב) יֵשׁ בּוֹטֶה כְּמַדְקְרוֹת חָרֶב וּלְשׁוֹן חֲכָמִים מַרְפֵּא: (משלי יב, יח)

ג) וְכִי תֶחְדַּל לִנְדֹּר לֹא יִהְיֶה בְךָ חֵטְא: (דברים כג, כג)

ד) שָׁם רְשָׁעִים חָדְלוּ רֹגֶז וְשָׁם יָנוּחוּ יְגִיעֵי כֹחַ: (איוב ג, יז)

ה) וְהָסֵר כַּעַס מִלִּבֶּךָ וְהַעֲבֵר רָעָה מִבְּשָׂרֶךָ כִּי הַיַּלְדוּת וְהַשַּׁחֲרוּת הָבֶל: (קהלת יא, י)

ו) כֹּל פֹּעַל יְיָ לַמַּעֲנֵהוּ וְגַם רָשָׁע לְיוֹם רָעָה: (משלי טז, ד)

ז) וּבַגּוֹיִם הָהֵם לֹא תַרְגִּיעַ וְלֹא יִהְיֶה מָנוֹחַ לְכַף רַגְלֶךָ וְנָתַן יְיָ לְךָ שָׁם לֵב רֹגֶז וְכִלְיוֹן עֵינַיִם וְדַאֲבוֹן נָפֶשׁ: (דברים כח, סה)

רש"י ח) וְאִם הָיוֹ תִהְיֶה לְאִישׁ וְנִדְרֵיהָ עָלֶיהָ אוֹ מִבְטָא שְׂפָתֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל נַפְשָׁהּ: (במדבר ל, ז)

עין משפט נר מצוה

ז א ב טוש"ע י"ד סי' רכח סעיף י:

ח ג מיי' פי"ג מהל' נדרים הל' כה סמג לאוין רמב טוש"ע שם סימן רג סעי' ג:

ט ד ה מיי' שם טוש"ע שם סי' רכח סעי' י:

י ו טוש"ע שם סימן רג סעי' ז:

פניני רש"י

כאילו בנה במה. כשעת איסור הבמות... (ינמות קט:)

כאילו מקריב עליו קרבן. על הבמה ונמר עונו עלס לפי שע"י כן הוא מרגיל עצמו בנדרים... (ניטין מו:)

כנדרי כשרים לא אמר כלום. שאין דרכן של כשרים שנודרים כדמפרש וכל שכן דאין נשבעין... (לעיל ט. ד"ה אבל אמר)

פי' הרא"ש

מילי דעזיבן. אלמלא שראתה אמה בה דברים מכוערים שראוי להניחה ולעזבה: דפתחין פינקסך וממשמשין בעובדך. מן השמים פותחין פנקס מעשיו ומדקדקין בהם בשביל שהוא מרשיע לידור א"נ שהוא מחזיק את עצמו צדיק ובטוח שיוכל לקיים את נדרו ולא יכשל בו כעין עיון תפלה ולכן מדקדקים במעשיו: ולא פתחינן בהדה. דאפילו אם אינו מתחרט אמר שהוא מתחרט דלא חצף לומר שאינו מתחרט אע"פ שמקפידים עליו מן השמים וכן שמעא דכל הני דלא פתחינן בהו: כל הבוטה. כמו לבטא בשפתים: אלא שלשון חכמים מרפא. שמתירים לו הנדר: הנודר כאילו בנה במה. בשעת איסור הבמות: והמקיימו. הרי נמר עבירתו: ברישא פתחינן. דליכא עבירה כולי האי כל זמן שלא הקריב: וכי תחדל לנדור. אע"פ דהאי חדלה כתיב באינו נודר מ"מ כיון דכתיב גבי נדר חדלה ילפינן ג"ש וע"כ הא דנקרא רשע בנודר איירי: כל מיני גיהנם שולטין בו. קשה לגופו כאילו היה נדון בכל מיני פורענויות בגיהנם א"נ מתוך כעסו בא לידי עבירה ומשליט עליו גיהנם: שמכלה העינים. שהוא מאריך בחליו ומצפה תמיד להתרפאות: תרי בני חוזאי. יהודים היו: ופרע ליה בית השחיטה. מחמת מורא החזיק ידיו וגם כדי שימהר למות: את נפשך הצלת. שאלמלא אמרת כן היה הורגך בכעסו: קא תמה ר' יוחנן. היאך אתרמי דבא"י היה לו לב רגז לשחוט חברו: